

Година Његошевог рођења

Годину рођења и смрти заслужних људи, особито оних чија успомена у дотичном народу, па и човјечанству, остаје трајна, нарочито је потребно знати. Јер, кад та година у њиховим биографијама, као и облетница, која се прославља на њихову успомену и њихов плодотворан рад, није временски тачно одређена, наука, која је позвана да такве датуме одређује, знатно губи од свога значаја. А и иначе свако фиктивно одређивање таквих датума само по себи је непријатно, као и све оно што не одговара стварности, непријатно, не само историчарима него и сваком другом ко осјећа смисао за реалност.

У „Историским записима”, књ. II, св. 5—6, стр. 259—268, донесен је чланак под горњим насловом од професора Риста Ј. Драгићевића, познатог писца низа чланака и расправа о појединим питањима из историје Црне Горе (доцније прештампан у збирци чланака поменутог писца под насловом „Чланци о Његошу“ — Цетиње 1949).

Нама се чини да овај чланак није ријешило питање године Његошевог рођења, па ћемо се зато и осврнути, макар и укратко, са примједбама на извјесне податке и доказе које проф. Драгићевић сматра драгоцјеним, и рећи нешто о тамо цитираним Његошевим писмима из 1844 и 1850 год., у којима Његош говори о годинама своје старости.

Да бисмо олакшали читаоцима, који не би одмах при руци имали односни чланак, навешћемо из њега један дужи пасус, па тек затим дати своје примједбе.

„Средином јула (1833) дошао је Његош у Петроград, а станао је у познатој лаври Александра Невског. Одмах је, наравно, посјетио најглавнија духовна и свјетовна лица у руској престоници. Министар спољних послова и вицеканцелар граф Неселроде реферисао је цару Николи I о жељи народа и главара Црне Горе да се млади Његош завладичи у Русији са чим се цар одмах сложио и одобрио „да се 15 хиљада рубаља може утрошити на посвећење”. Истовремено је Синод решавао о Његошевом посвећењу. Тешкоћа је била због Његошеве младости, јер у записнику ове синодске сједнице пише: „Не гледајући на двадесетогодишњу младост архимандрита, а имајући у виду примере ранијих времена, Синод не оклева благословити га на виши јерархиски степен”. Ова синодска одлука била је начелно противна канонским прописима

православне цркве, јер се у најбољем случају приликом рукоположења епископа тражи „да је барем прешао 30 година”, а сасвим је сигурно да је сам Његош дао Синоду податке о својим годинама живота. Да је младост Његошева била препрека за његово рукоположење свједочи и руски универзитетски професор Александар Рајц, који је био на Цетињу 1832 године и који је среском поглавару у Дубровнику, при повратку са Цетиња изрично нагласио, да би Његош „био већ постављен за владика кад се томе не би противило његово млађано доба”, но одмах је додао како вјерује „да ће се ипак учинити изнимка од тога правила у његову корист”. Све ово јасно доказује колико би биле драгоцене Његошу у то вријеме још неколике године старости, а истовремено се из ових података види и бесмисленост причања Милорада Медаковића, када тврди да се Његош родио 1811 године, ма да изрично признаје да је „и сам владика свагда говорио да се 1813 год. родио“, али додаје да је то Његош говорио „да би двије године млађи бис!?”

Дакле, из цитираног се јасно види да се цар не само одмах сложио са тим да се Његош завладичи у Русији, него је и одобрио да се за ту сврху може утрошити 15 хиљада рубаља. Тако исто из цитираног записника синодске сједнице јасно се види да ни Синод није запињао, нити пак оклијевао да младог Његоша произведе на виши јерархијски степен. Према томе, нејасно је онда у чему ту тешкоћу види проф. Драгићевић кад је та тешкоћа била и остала само на папиру, и кад се, уосталом, имало довољно разлога да се и унапријед вјерује да се на ту тешкоћу и препреку наићи неће, чим није било других сметњи сем канонских, као што је био случај са Његошевим претходником митрополитом Петром I. То увјерење код Његоша у успех, које је, природно, и условило његов пут за Русију, могло је доћи, разумије се, не отуда што он сам није много полагао до канонских прописа него што је могао са великом вјероватношћу претпоставити да ће и руски Синод, ма како круто стајао на гледишту тих канонских прописа, у овом случају лако прећи преко њих, а то с обзиром на његову ситуацију и ситуацију његове земље, и, напосљетку, што је његово завладичење у Русији била „жеља народа и главара Црне Горе“. Тек у случају да је Синод инсистирао на примјени канонских прописа, Његошу би биле драгоцене још неколике године старости, о којима писац говори, а у овом и оваквом случају такав закључак отпада. Такође нам изгледа беспредметним и цитирање изјаве универзитетског професора Александра Ројца, те позивање на њега као свједока да је младост Његошева била препрека за његово рукоположење. Теоретски узевши, она је, разумије се, била препрека, али кад Синод није стао на њено гледиште, таква препрека у ствари није била препрека, нити се, пак, у овом случају може као таква третирати и на њу се позивати.

Нарочито истицање ове препреке и тешкоће, те сљедствено томе и указивање на то, колико би за Његоша тада биле драгоцене још неколике године старости, писцу је, можда, било по-

требно ради доношења оваквог закључка о „бесмисленом“ причању Милорада Медаковића. Заиста, прича Медаковићева да је Његош намјерно смањивао себи двије године и изгледа бесмисленом, али не и тврдња да је Његош рођен 1811 године. У односу на овакву Медаковићеву тврдњу израз „бесмисленост“, мислимо, нема своје оправдање. Јер, без обзира што Медаковић није увијек довољно критичан, његовом казивању о Његошу мора се поклонити озбиљнија пажња, будући да је он не само један од главних Његошевих биографа него и његов савременик и то такав савременик који је живио код Његоша на Цетињу неких четири године дана. У овом случају од интереса би било проучити питање: на чему се оснива Медаковићева последња тврдња (из 1854 год.) да је Његош рођен 1811, кад је у краткој Његошевој биографији, коју је послао Станку Вразу 1848 године, назначио да је Његош рођен 1813 године. Исто тако од интереса би било проучити и Медаковићеву тврдњу да је Његош намјерно смањивао себи двије године. Наиме, видјети да ли једна таква тврдња може имати икакве вјероватности, те, ако може, онда пронаћи мотиве, који су Његоша могли руководити и упућивати на то. И ако напријед реткосмо да Медаковићева тврдња, да је Његош имао жељу претстављати се млађим него што је био, изгледа бесмисленом, ипак, могућност такве жеље код Његоша није била потпуно искључена. Њему је, природно, могло ласкати што је својим раним узростом — и физичким и духовним — фрапирајуће дјеловао на свакога кога је видио (овим другим, разумије се, само на онога ко зна цијенити таква својства). И сам руски цар Никола I, који је и сам био високога узраста, рекао је Његошу приликом првог сусрета и виђења са њим, које је било баш за вријеме Његошевог рукоположења у Петрограду: „О, ти си виши од мене!“ „Само је Бог виши од рускога цара“ — одговорио је Његош одмах као из запете пушке. Те исте године (1833) и Вук Караџић пише за њега: „... нема још пуних 20 година а већи је и љепши него икакав гранатир у Бечу“. Овдје пада у очи компарација: нема пуних двадесет година а већи и лепши итд. С друге стране, опет, у овом погледу интересантан је и приказ Његошевог „Пустињака цетињског“, донесен у „Летопису“ Матице српске за 1834 год.: „... паметодостојно“ је (пажње је достојно) што стихотворац двадесет прву годину тек свога возраста броји и толико за стихотворство дарованија показује“. Опет ласкава и за Његоша, сигурно, пријатна компарација. Што је, дакле, код неког у раној младости већи тјелесни узрост и већа духовна обдареност то је и веће дивљење које отуда проистиче (изазива се). А у том погледу Његош заиста прави изузетак — изузетак, коме код нас нема равна. При таквом стању ствари, не би никакво чудо било, нити пак, нешто немогуће, да се и код Његоша могла појавити жеља да се претставља нешто млађим него што је био. Јер у том случају и импресија би била јача. Да је Његош поносан био на своју изузетну природну обдареност, не само духовну него и физичку (тјелесну), види се и из његовог тестаментa, гдје каже: „Хвала ти, Господе, јер

си ме на земљи над милионима и душом и тијелом украсио“. Ако је, збиља, Његош године своје старости намјерно смањивао, ради постизавања неког ефекта као што то каже Медаковић, зашто онда ћути о томе његов двадесетогодишњи секретар Милаковић, који је био у могућности да о томе сазна боље него ико? Ако је Медаковић у праву са својом тврдњом, а Милаковић зна за исто а ћути и либи се говорити о томе, јасно би онда било да то чини из скромности, стварно претјеране скромности и педантне коректности према Његошу. Његош је једном, значи, рекао да је рођен 1813 и тако нека буде. Заиста, уколико би нешто зависило од неких обзира ове двојице према Његошу, ту је Медаковић слободнији, те према томе могли би му више вјеровати за ствари које би се негативно односиле на Његоша. Ми смо се овог деликатног и крло осјетљивог питања осмјелили дотаћи ради тога што сматрамо да је потребно рећи нешто и о њему кад га је већ набацио Медаковић и што би се са рјешењем тога питања лакше ријешило и питање контрадикторности у казивању самог Његоша о годинама своје старости.

Како и сам Медаковић каже, Његош је „свагда говорио да се 1813 године родио“, што је, свакако, највише и допринијело да се та година највише и прихвати као година његовог рођења. За податке о години његовог рођења који потичу, рецимо, од Милаковића, Караџића, Владислављевића из Трста, Метерниха и Анастаса Јовановића из Беча, Јегора Ковалјевског и многих других, може се са вјероватношћу претпоставити, да су највише фундирани баш на том ранијем казивању Његошевом. Из писма Његошева Гагићу из 1844 год., о којему ће мало ниже бити ријечи, то исто излази. Да је Његош и у 1848 г. исто тако казивао, може се знати по томе што је он, ваљда, дао податке за своју кратку биографију, коју је те године Милорад Медаковић послао са Цетиња Станку Вразу, а у којој је 1813-та наведена као година његовог рођења. Тек из 1850 год. имамо податке који говоре о противрјечности код Његоша по питању године његова рођења. Те године пише Његош Стевану Книћанину два писма у којима друкчије говори о годинама своје старости но што је раније говорио. У једном, од 20 јануара, каже ово: „... али ја прославивши тридесет више осам Божића и пребацивши преко главе мнозину јада, не могу се и не хоћу обмањивати“. У другом писму, од 18 августа (1850 год.) каже: „Ваистину још ми требају какова два мјесеца, па да ступим у четрдесето лјето живота мога...“. Ако су, пак, ова писма аутентична, а то је, ваљда, без сумње, онда се, са свом својом озбиљношћу намеће питање: откуда и зашто ова противрјечност код Његоша и шта ју је изазвало? С обзиром на Медаковићево приповиједање, намећу се овдје два одговора. Наиме, ако је Медаковић у праву, тј. ако је Његош намјерно смањивао себи двије године, онда, ваљда, не може ту ништа друго бити, већ да су, касније, они циљеви и мотиви, који су га руководили, једноставно отпали. Иначе, ако Медаковић није у праву, одговор би био, уосталом много вјероватнији, да је Његош у посљедње ври-

јеме дошао на неки начин до поузданијег извора о години свога рођења, који га је приморао да промијени своје раније сазнање и мишљење по том питању. Друкчије се не би дало ни замислити онакво његово одређено казивање о годинама своје старости у писмима Книћанину из 1850 године (у једном од њих стоји и ријеч „ваистину“ — уистину, доиста, заиста).

Пошто је у Црној Гори још 1805 и 1806 год. било „протокула крешчаемих“ (једну је крштеницу, издату према једном таквом протоколу из 1806 год., овјерио митрополит Петар I 1827 год.), није искључена могућност да је Његош, макар у последње вријеме, из таквог једног извора, или, пак, каквог другог писаног податка, могао доћи до тачног сазнања о години свога рођења. Могао је до таквог сазнања доћи и поновним провјеравањем тога питања преко својих родитеља који су га надживјели, као и преко других блиских старијих рођака и савременика свога рођења. Позната је ствар у нашем народу до најновијих дана, да родитељи за дијете, чије рођење није регистровано, више пута кажу погрешно годину његовог рођења, а вријеме у које је преко године било рођење, а нарочито ако је ово везано за дан каквог празника, готово увијек тачно. А има и таквих случајева да родитељи својој дјечи са већим раним узрастом намјерно смањују године њихове старости.

На основу једнога Његошевог писма од 7 јула 1844 год. (чија се копија чува у Цетињском архиву), упућеног руском конзулу у Дубровнику Јеремији Гагићу, проф. Драгићевић изводи по нашем мишљењу, и сувише смјели закључак, да се, према томе писму, „може утврдити да је Његош доиста рођен 1813 године“. У том писму је ријеч о злоупотреби Матеја Вучићевића, некадашњег црногорског повјереника у Русији и неко вријеме потпретсједника Његошевог Сената, којему је Његош, при поласку овог за Русију 1832 год., дао три крста са брилијантима, да му „на њих извади неколико пара које су (Његошу) тад нуждне биле за неко внутрено устројство“. Али пошто је Вучићевић задржао крстове за себе и путем залога искористио за своје сврхе, Његош га је тужио руским властима, на што му је одговорено да судским путем тражити оштету не може „не имајући на то документа“. Даље, Његош се у писму вајка и правда Гагићу овим ријечима: „... ал' шта сам ја тад 18-љетњи знао шта су то документи. . .“ Ето, ово је тај доказ, на основу којег поменути писац утврђује да је Његош доиста рођен 1813 год. Овом писму, дакле, чија је очита тенденција правдање (што је Његош пропустио прилику да од Вучићевића узме потврду, која је грешка и условила да „срамотни поступак“ Вучићевићев остане некажњен), више вјерује проф. Драгићевић, него деснијим писмима Книћанину, у којима Његош детаљније и много увјерљивије (са изразом „ваистину“) говори о годинама своје старости. Уосталом, нама је Медаковић давно казао да је Његош (све до 1850 године) „свагда говорио да се 1813 год., родио“. те наведеним податком проф. Драгићевић ништа ново не открива.

Ако ћемо ово питање да решавамо по ономе што је сам Његош о томе написао, онда ћемо се, свакако, прије одлучити, за по-

датке које даје у два писма Стевану Книћанину 1850 год., него за онај податак у писму Гагићу 1844 год.

Покушај проф. Драгићевића да оспори вјеродостојност Његошевих писама Книћанину, мислимо да није убједљив. Јер тешко је, врло тешко, претпоставити да је преписивач (односно преписивачи) учинио аналогну грешку у оба писма, којом би условио једнако казивање њихово, под претпоставком да аутор није тако написао био, тим прије, што су године Његошеве старости исписане словима, а не цифрама (бројкама). У једном писму стоји: „... тридесет више осам...“, а у другом „... четрдесето љето...“. Да је ово Његошево казивање о годинама своје старости базирано било на 1813 годину, онда би у писму од 18 августа 1850 стајало: „тридесет осмо љето“. Дакле, врло и врло мали проценат вјероватности могао би ићи у прилог такве претпоставке, да је преписивач могао мјесто „тридесет осмо“ написати „четрдесето“, кад се види (по смислу) да је остале дјелове писма добро преписао. До таквог закључка долазимо и при претпоставци да је Његош односна писма издиктирао неком, макар и случајном писару. При том треба и то имати на уму да Његош није, ваљда, ни издиктирана ни са његове копије преписана писма потписивас, а да их претходно не прочита. Узмемо ли на крају, да је онај ко је први објавио односна писма дошао до њих не непосредно него посредно — преко другог преписивача, претпоставка о грешци и у таквом једном случају наилази на исту тешкоћу. Није на одмет ни то напоменути да начин на који је цифра изражена у првом писму („тридесет више осам“) иде у прилог претпоставци да је и у оригиналу била исписана словима а не бројкама. А најтеже је вјеровати у такву случајност да се грешке у писмима подесе тако да оба писма дају једнак резултат. Дакле, међусобна сагласност ових писама најбоља је њихова одбрана. Зашто и ријеч о нечиткости Његошевих писама из 1850 год. кад се очито види да су оба писма, о којима је ријеч, добро преписана. Није увијек потребно сравњење преписа са оригиналом, кад се добар препис може и по смислу констатовати. Да овдје ни у датуму преписивач није погријешио, јасно показују она два мјесеца, о којима је у писму ријеч, а са којима Његош детаљније, одређује вријеме своје старости и показује баш оно вријеме свога рођења, које, с малим изузетком, и присталице једанаесте и присталице тринаесте године сматрају да је „ван спора“, а то је 1 новембра.

Према писму од 18 августа 1850 године, Његош је 20 јануара исте године (кад је писао оно писмо у коме каже: „... прославивши тридесет више осам Божића...“) имао 38 година, два мјесеца и двадесет дана, те кад се одлучио да на такав начин (бројем Божића изрази број година своје старости поступио је као што би и сваки други поступио у таквој ситуацији. Наиме, једноставно је рекао да је прославио онолико Божића колико је тада имао година. Иначе број Божића не би показивао оно што је њим хтио рећи. Његош је овдје, дакле, поступио као што се у сличним при-

ликама и у народу поступа. Тамо кад неко хоће да бројем Божића или било којег другог празника, изрази доба (године) своје старости, чини то спонтано, без неког претходног пребројавања преживљених празника, већ према броју својих година којих је свако и у свако доба свјестан. Међутим, да би се знао број преживљених празника потребно је претходно рачунање, јер се на тај број не пази и не памти се толико колико овај други.

Из смисла односног Његошевог писма јасно проистиче да Његошеве ријечи: „... прославивши тридесет више осам Божића...” значе то исто што и да је рекао: „имајући тридесет више осам година“. Појам Божића, у једној оваквој ситуацији идентификује се с појмом године, јер број Божића има да покаже број година старости без обзира да ли се број доживљених Божића и број година старости поклапају. Иако у оваквим ситуацијама формално изгледа да се полази од поставке: колико Божића толико година, у ствари (*de facto*) полази се од поставке: колико година толико Божића. Кад би се на примјер два човјека, од којих је један рођен на дан уочи Божића а други сјутра дан по Божићу, одлучили да бројем Божића изразе број година своје старости, а притом пошли од поставке: колико Божића толико година, онда би онај који је рођен уочи Божића био од оног другог старији, ето без мало, читаву годину.

Кад се тумачење односног Његошевог писма (од 20 јануара 1850) постави на овакво становиште (логично а не буквално), онда између њега и писма од 18 августа исте године, нема и не може бити никакве противрјечности, већ, напротив, у погледу питања Његошеве старости, дају један те исти резултат. Дакле, једино логичким а не буквалним тумачењем односног Његошевог писма, долази се до онога што је Његош њиме рекао, наиме **да је број Божића одредио према броју година колико их је тада имао. А да је тада (у јануару 1850) имао 38 година, јасно показује његово писмо од 18 августа исте године.** Да је друкчије поступио, адресант његовог писма — Книћанин, био би обманут.

Методом којом прилази у тумачењу овога писма проф. Андра Гавриловић, мора се доћи до погрешног закључка. Ево шта он о овом писму вели (у Чупићевој Годишњици, књ. XXIX), „Ако се ово владино писмо преведе на обичан рачун, онда би оно говорило за 1812 годину. Владика који се родио 1 новембра 1812 може 20 јануара 1850 године рећи да је дотле прославио тридесет више осам Божића” Гавриловић даље констатује „разлику казивања“, тј, противрјечност између ова два Његошева писма, до чега је морао доћи чим је остао само при превођењу „на обичан рачун“. Проф. Драгићевић с правом вели „да је Гавриловић морао много темељније та писма проучити“, само не у оном смјеру на који мисли проф. Драгићевић, тј. на трагању за грешком неког случајног писара — преписивача који је „могао погријешити приликом преписивања, пошто је Његошев рукопис из 1850 године,

доста нечитак за неупућено лице”, кад се очито види да је препис добар, већ у смјеру проналажења стварнога смисла односног Његошевог писма, тј. онога што је Његош тамо у ствари казао и на што је мислио. У вези са овим писмима проф. Драгићевић каже: „Морам на крају признати да не могу потпуно разјаснити контрадикторне податке из Његошевих писама Книћанину од 20 јан. и 18 авг. 1850 год, које је објавио Гавриловић...”, што значи да их и он сматра противрјеченим. Али његово признање немогућности разјашњења те противрјечности, противрјечно је опет његовој претензији на коначно решење питања године Његошевог рођења, са оним и онаквим подацима каквим је оперисао у свом чланку, ван и без тога разјашњења. Разјашњење, пак, „контрадикторности“ међу Његошевим писмима врло је важно зато, што би доказом њихове сагласности (на којем гледишту ми стојимо), то био најмјеродавнији докуменат, до данас познат, за решење питања године Његошева рођења. Ван тога разјашњења немогуће је доносити дефинитивно решење у прилог 1813 године онаквим доказима каквим је изашао проф. Драгићевић. Уосталом, и оно једно писмо од 18 августа, са онако одређеним и јасним казивањем, довољно је да уздрма све доказе којим се проф. Драгићевић служи у прилог 1813 године, као године Његошевог рођења. „Ваистину још ми требају какова два мјесеца па да ступим у четрдесето лјето живота мога — много у овијем невољама живота“. Заиста, јасно, одређено и недвосмислено речено.

Од података који говоре о годинама Његошеве старости, а које проф. Драгићевић није навео у своме чланку, навешћемо овдје само неколика:

1) Шафарик у писму Вуку Караџићу од 27 јануара 1831 год. пише сљедеће:

„Владика црногорски Петровић умро је у октобру прошле године. Сад је његов синовац, Радивој Петровић Његош, двадесет година стар, вођа народа („предводителъ народа черногорскога“) каже Гагић.” (Вукова преписка, књ. IV, стр. 664, Записи, књ. XXV, св. 2).

2) Н. Граовски (Др. Новица Ковачевић), приказујући у „Лучи“ (год. II, св. XII, 1896) Томановићеву књигу (Петар II Петровић Његош као владалац) каже:

„У најтежим часовима, под теретом тешког искушења, ступа Петар II на престо црногорски. То није била сјајна круна, ни света митра, што је чекала младога господара, био је то потпуно трнови вијенац, који се сплео око главе деветнаестогодишњег младића.“

3) „Особити поштовалац владичин“ (владике Рада) Ђорђе Срдич, крајем 1851 год., пише новинару Милошу Поповићу сљедеће:

„Кромје свега ова је година Србство за срдце ујела, узевши у покој незаборављенога Господара владик у најбољој снази човјечјег вијека; истом је навршавао 40 годину. . .” (Чупићева Годишњица, књ. XXIX).

Према свему напријед реченом, нама изгледа, да закључак проф. Драгићевића да „има довољно доказа да је Његош рођен 1813 год.“ као и да су у његовом чланку „наведени (за то) подаци довољно убједљиви“, мора отпасти.

У недостатку регистарског податка, од свих података о години Његошевог рођења и добу његове старости, који су до данас познати, ми сматрамо Његошева писма Книћанину из 1850 године за најмјеродавније и највјеродостојније доказе по том питању, те према томе и 1811 годину као највјероватнију годину Његошева рођења.

Божо Ђ. Михаиловић